

Hart voor kunst
Een pleidooi tegen de culturele kaalslag

Johan Fretz

Hart voor kunst

Een pleidooi tegen
de culturele kaalslag

Lebowski Publishers, Amsterdam 2010

© Johan Fretz, 2010
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2010
Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam
Typografie: ZetSpiegel, Best
Foto auteur: © Jonas Sacks

ISBN 978 90 488 0875 5
NUR 232

www.achievers.nl
www.lebowskipublishers.nl
www.degebroedersfretz.nl

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media
Uitgevers bv

Proloog

Toen er vanuit de progressieve politiek kritiek klonk op het regeerakkoord, liet Mark Rutte via een woordvoerder weten dat de druiven in de Linkse Kerk blijkbaar erg zuur zijn. Nu kunst inmiddels is gedegradeerd tot een linkse hobby, vond ik het tijd me in al deze termen te verdiepen. Ik vraag me bijvoorbeeld af hoe de Linkse Kerk er eigenlijk uitziet.

Ik stel me een knalrood gebouw voor in de Amsterdamse grachtengordel, een architectonisch gedrocht dat het straatbeeld van De Gewone Man, wie dat ook mag zijn, bevuilt. Die Gewone Man vraagt zich af waarom het er staat en waarom hij eraan heeft meebetaald. Er hangt een zekere mystiek omheen, een bepaalde ontoegankelijkheid. De Gewone Man vermoedt dat hij er als buitenstaander niet welkom is. Door de muren vangt hij vagelijk elitaire klanken op: violen en zo. Het gebouw heeft wel wat weg van een reusachtige tomaat.

Ik zie voor me hoe de bezoekers binnendruppelen en onderweg naar de ingang nog even aan de tand worden gevoeld door Rutger Castricum van PowNews.

De vraag luidt: ‘Wat vindt u er nou van dat de Linkse Kerk gesubsidieerd wordt, maar niet winstgevend is?’

De bezoekers vinden het zonder uitzondering dood-

normaal; de Linkse Kerk dient tenslotte een hoger doel dan het overeind houden van 's lands economie.

Aan de poort worden kunsthaters, boze burgers, liberalen, Gewone Mannen, rechts-populisten, christendemocraten en conservatieven geweerd door uitsmijter Wim Kok. Tegen een flinke fooi wil Wim echter wel het een en ander door de vingers zien en zo glipt er nog wel eens een verdwaaalde VVD'er naar binnen, die de culturele verschraling in zijn eigen gemeenschap niet meer aan kan.

Wat bij binnenkomst meteen opvalt is dat de banken tot de nok zijn gevuld met gegoede burgers, muzikanten, beeldend kunstenaars, acteurs, regisseurs, bekende gezichten uit heden en verleden. En allochtonen. Lekker veel allochtonen. Zelden zoveel moslims in een kerk gezien. Er wordt gepraat, gelachen en roken wordt gedoogd, net als Ab Klink, die blijkbaar ook door de controle is gekomen. Het is vol, maar vol is in de Linkse Kerk nooit vol genoeg, dus blijven er mensen binnenstromen.

De hoge ramen, die staan voor meer transparantie, zijn beschilderd met onbegrijpelijke beeltenissen. Linkse God, verpersoonlijkt door Maarten van Rossum, mag weten wat die abstracte creaties betekenen. Linkse God draagt een gewaad met een wolkenpatroon en zit op zijn troon achter het altaar. Hij drinkt rode wijn uit een gouden kelk, laat soms een boer, vaak gevolgd door een sarcastisch uitgesproken 'mea culpa.'

Helemaal vooraan zien we hoe Prem Radhakishun een overweldigend gospelkoor aanvoert, waarbij voor-

al de aanwezigheid van Adelheid Roosen opvalt, door de onnavolgbare wijze waarop ze het nummer 'Welterusten, Meneer de President' (een swingende bewerking van de klassieker van Boudewijn de Groot) volledig naar haar hand zet. Hierdoor lijken andere koorleden als Noraly Beyer, Agnes Kant (zichtbaar opgeknapt) en Paul de Leeuw te worden overschaduwd, maar hun bijdrage mag niet worden onderschat. Luidkeels brengt het multiculturele gezelschap liederen als 'Don't Let it Bring You Down' van Neil Young en 'Come Together' van The Beatles ten gehore, in vernieuwde arrangementen. De mensen gaan staan en klappen enthousiast mee, conform de Nederlandse traditie volledig uit de maat. Wouter Bos zit breed grijnzend met een grote zonnebril op zijn hoofd achter het orgel en gaat volledig uit zijn dak, terwijl hij na ieder nummer roept: 'U vraagt, ik draai.' Daar moet vooral Ab Klink hard om lachen.

Men maakt zich op voor de mis. Job Cohen heeft bij wijze van grap een liberaal blauw keppeltje opgezet en deelt programmaboekjes uit. 'Had ik ze moeten binden?'

In de biechtkamer houdt zuster Clairry Polak diepte-interviews met socialisten die zich aan het kapitalisme hebben vergrepen. Femke Halsema houdt als altijd de kaken halfstijf op elkaar en zegent de nieuwkomers met gezuiverd water, deelt barmhartig hosties uit, als waren het uitkeringen. Matthijs van Nieuwkerk praat in het voorprogramma van de mis fragmenten met hilarische uitspraken van rechtse politici aan elkaar en krijgt daarmee de lachers op zijn hand. Voor iedereen die een leuke anekdote heeft ingestuurd, ligt er een

blits cameraatje op het altaar. In een hoekje notuleert Nico Dijkshoorn gniffelend alles wat er wordt gezegd.

Dan komt de hoofdspreker op. In een bordeauxrode jurk stapt Freek de Jonge achter het spreekgestoelte en begint te preken. Hij windt zich dermate op over het groeiende populisme, over de vervlakking en de verruwing van de samenleving, dat ik me als kersverse bezoeker afvraag of ik tijdens een latere verkiezingscampagne ooit problemen zou kunnen krijgen met het feit dat ik een kerk heb bezocht waar zulke kritische geluiden klonken.

Maar ik laat me graag inspireren.

Aan de muur achter Freek hangt een beeldhouwwerk van een gekruisigde Arend Jan Boekestijn. Niet precies in het midden van het kruis, maar net iets meer naar rechts (rechts, vanaf de zaal bekeken). Daaronder staat in grote gotische letters 'Alles van waarde is weerloos' gekalkt.

Emile Roemer is verkleed als Robin Hood. Hij gaat rond met de groene pet, waarin iedereen al zijn declaratiebonnen mag smijten, met op de achterkant zijn rekeningnummer geschreven.

Hanneke Groenteman loopt rond met dienbladen vol gezonde snacks, terwijl er een golf van opwinding door het publiek gaat, omdat Ahmed Aboutaleb en Nebahat Albayrak hun Nederlandse paspoorten tussen de brandende kaarsen op het altaar, feestelijk in vuur en vlam zetten. Het publiek raakt steeds meer opgezweept en reageert met massaal gejuich op de vurige punchlines die Freek op de zaal afvuurt. Ondertussen

staat Linkse God in een hoek heel teder te zoenen met Erica Terpstra, die hier helemaal niet hoort, maar altijd wel in is voor een feestje.

De sfeer zit er zo goed in dat zelfs Agnes Kant moet lachen. Er klinken luide blijе kreten als ‘Potverteren kun je leren’, ‘Kunst voor de Kunst en alleen voor de Kunst’, ‘Solidariteit kent geen Tijd’, ‘Iedereen Telt Mee, maar met Rechts gaan we nooit in zee’ en ‘Schuif de Schuld door, ver naar voor.’

Onherkenbaar vermomd staat Hare Majesteit aan de zijlijn stil te genieten en mee te deinen op de kakofonie van woorden en gejuich. Linkse God knipoogt naar haar en in dat heimelijke moment ligt hun beider ver-langen naar een intellectuele revolutie verscholen.

Dan is het grote moment van de avond aangebroken en iedereen weet het. Het geschreeuw verstomt, tot er enkel nog een zacht geroezemoes in de Linkse Kerk rondzingt. Het geklikklak van hoge hakken klinkt over de marmeren vloer. Femke, nu plots gehuld in een groene jurk, haar prachtige krullen los over haar schouders betreedt het podium. Ze neemt een laatste haal van haar sigaret en blaast de rook door haar knal-rode lippen de zaal in. Nu er absolute stilte heerst en de spanning voelbaar is, drukt ze met haar linker-schoen de sigaret uit en kijkt ze streng maar zwoel de zaal in met haar priemende donkere kijkers. Iedereen houdt de adem in. Ze richt zich tot Wouter, die een subtiel knikje geeft vanachter het orgel. Hij gaat recht-op zitten, kijkt nog even opzij naar de gospeldames die in opperste staat van paraatheid klaar staan voor de

big bang. Dan sluit hij zijn ogen en legt zijn handen op de toetsen..

'One, two... one, two, three, four...'

Dan zet Wouter feilloos het intro in van Stevie Wonder's 'Signed, Sealed, Delivered.' Er wordt weer geademd. Femke deint met zichtbaar gemak ritmisch, dan weer zwevend, over het podium. Prem's koor legt een deken van zwoele vocalen neer en dan, dan komen de violen, de cello's, de blazers en de jankende gitaren tevoorschijn en zwelt het geluid zo aan dat de blijde hysterie compleet losbarst. Portier Wim is nog net op tijd naar binnen gekomen om te zien en horen hoe Femke de leadvocal inzet als een zojuist gekroonde koningin van de soul.

'Like a fool I went and stayed too long... Oh Yeah!'

Uit haar mond klinken hartstochtelijke klanken, uithalen van vreugde en vuur die we nog niet eerder hoorden. Het publiek gaat op de banken staan, tranen van geluk rollen over ieders wangen, glazen klinken, wijn vloeit. Linkse God komt dansend het podium op in zijn wapperende wolkengewaad, stoïcijns als een rapper/schepper op leeftijd, Job Cohen strooit rode rozenblaadjes uit over de menigte, Emile Roemer zet de polonaise in, terwijl Hare Majesteit Beatrix de schroom en vermomming van zich afwerpt en een rock-'n-rollende Ab Klink in de armen valt. De dames verdringen zich rondom Matthijs van Nieuwkerk, maar de keizer danst door-r-r-r en ziet in zijn ooghoeken nog net hoe

Jan Mulder, Nico Dijkshoorn en Prem Radhakishun op Afrikaanse trommels te keer gaan. Wouter funkt als nooit tevoren en als Femke ook nog begint te freestylen, raakt de menigte zo begeistert en bezield dat de hoop en blijdschap tot ver buiten de zaal schalt. Het is feest in de Linkse Kerk en telkens als het zich eindeloos herhalende refrein nabij is, zingt iedereen uit volle borst mee.

Here I am baby

Oh, you've got the future in your hand

Signed, sealed delivered, I'm y-

Plots: knipperende lampen, klappende boxen, barstende ruiten, vliegende scherven. De versterker begeeft het, het licht dooft, een schokgolf dendert door de zaal. Femke houdt abrupt op met zingen. Iedereen verstijft en draait zich om naar de poort. De bezoekers houden de handen voor hun ogen, om ze te beschermen tegen het felle licht dat door de ingang naar binnen schijnt. Wim Kok kijkt met lede ogen schuld bewust toe.

In het midden van de verblindende lichtvlek ontwaart men het silhouet van een wat corpulente man. Hij doet een stap naar voren, waardoor het licht, dat door de gebroken ramen naar binnen schijnt, op de helft van zijn getekende gezicht valt. Het is ijsig stil, maar als je heel goed luistert, hoor je het angstige gesnotter van Ella Vogelaar, die de rest van de avond nog zo onopgemerkt in de menigte was opgegaan. Er waait een gure wind door de zaal, pupillen groeien, nu iedereen ziet wie de man is die voor ze staat. Het is de on-

verzettelijke hoeder van de veiligheid en rechtvaardigheid, de meester van de orde, een baken van gezag, een icoon van het moderne liberalisme... Het is onderkoning Ivo Opstelten, met een stekker in zijn hand. Hij snuift een paar keer grondig de lucht naar binnen en opent dan zijn massieve muil.

'Ik... ruik... hier... linkse rakkers...,' bromt hij zacht om vervolgens het volume van zijn donkere stemgeluid in rap tempo op te voeren.

'Ik ruik hier bloed, zweet en tranen en ik ben het... zat! Ik zeg driewerf bah. Bah, bah, bah! Dames en heren profiteurs en proleten, heeft u enig besef van hoe de wereld er hier buiten uitziet?

Linkse God steekt zijn vinger nog op:

'Nou ik denk dat...' maar IJzeren Ivo duldt geen tegenspraak.

'NOU, IK DENK HET NIET!'

En de stem trilt na, als die van een woest brullend nijlpaard.

'En nu bieden jullie allemaal je excuses aan. Aan het volk. Aan mij. Ik tel tot drie en dan wil ik een overtuigend Sorry meneer Opstelten horen. Een... twee...'

Hij buigt zijn hoofd voorover, kijkt onder zijn gefronste wenkbrauwen door en gromt.

'Drie!'

En de zaal roept in koor: 'Sorry meneer Opstelten.'

Opstelten knikt, recht zijn rug en vouwt zijn handen in elkaar.

'En nu: hup, allemaal naar huis! Het feest is afgelopen! De mensen... willen slapen.'

Hoofdstuk 1

Ministry of Optimism

Op 29 oktober 2006 fietste ik vanaf het Leidseplein de Overtoom op en zag daar tot mijn verbazing Mark Rutte lopen. Ik remde, sprong van mijn fiets en stapte op de liberale lijsttrekker af. Er was geen beveiliging te bekennen. Rutte was gekleed in een spijkerbroek en een nonchalant blauw jasje. Nu is het bekend dat VVD'ers graag meer blauw op straat willen, maar het verbaasde me toch om een politicus zo *low profile* door de hoofdstad te zien lopen. Ik mocht van geluk spreken dat ik hem überhaupt had herkend.

‘Dag meneer Rutte,’ zei ik vriendelijk.

‘Ah, jongeman. Dag! Wij hebben elkaar vorige week ontmoet, geloof ik. Jij bent die jongen van de sigaren toch?’ antwoordde hij.

De sigaren? Ja, van de sigaren. Het was verkiezings-tijd en ik had bedacht dat het leuk zou zijn om Mark Rutte, na zijn interne machtsstrijd met Rita Verdonk, met een camera te volgen tijdens zijn campagne. Diverse telefoontjes met het partijbureau van de VVD daarover waren echter op niets uitgelopen en dus was ik een week voor deze ontmoeting op de Overtoom met een doos goede sigaren en een weldoordachte brief naar het Nederlands Film Festival gegaan.

Het festival had namelijk een speciaal programma

georganiseerd waarbij lijsttrekkers van de grote politieke partijen hun favoriete Nederlandse film mochten vertonen. Die avond was Rutte aan de beurt en hij had gekozen voor *Cloaca* van wijlen Willem van de Sande Bakhuyzen. In een volgepakt Rembrandtheater keken tweehonderd mensen in zijn bijzijn naar de veelgeprezen film over vier jeugdvrienden van middelbare leeftijd die op de een of andere manier allemaal iets van het vuur zijn kwijtgeraakt dat ze vroeger als vanzelfsprekend in zich droegen.

Toen Rutte na de aftiteling werd gevraagd wat hij zo bijzonder vond aan deze film, volgde een oprecht en kwetsbaar betoog. Rutte vertelde het publiek dat *Cloaca* hem op het belang van vriendschap wees, op de worstelingen waarmee je in een mensenleven te maken krijgt. Het verhaal ontroerde hem, wees hem op het verdriet, de pijn en het onvermogen van de mens.

Na afloop was ik op hem afgestapt, ik had me tussen alle fotografen en journalisten doorgewrongen en hem persoonlijk een brief overhandigd met mijn verzoek hem tijdens de verkiezingen te volgen, en de doos sigaren. Het was me toen al duidelijk dat vooral de sigaren in goede aarde vielen.

Koud een week later had ik nog steeds niks op de brief gehoord en onze toevallige ontmoeting op de Overtoom was dan ook een uitgelezen kans er nog eens naar te vragen.

‘Heeft u nog nagedacht over mijn verzoek?’ vroeg ik zo nonchalant mogelijk.

‘Dat gaat toch lastig worden, vrees ik. Zo’n cam-

pagne is nu al een heel eind onderweg en we moeten daar wel een beetje het hoofd bijhouden. Dat begrijp je hopelijk wel.'

Ja, ik begreep het wel. Het was ook niet dat mijn leven van deze documentaire afhing en nu we hier toch een stuk opliepen, konden we het beter over andere dingen hebben. Ik vroeg hem waar hij vandaan kwam.

'Paradiso. John Leerdam van de PvdA regisseert daar elk jaar een toneelstuk met politici en ik doe dit jaar mee. Buitengewoon leuk en interessant.'

Na ongeveer tweehonderd meter kwam ons opgewekte gesprek ten einde. We hadden Rutte's bescheiden Saab bereikt.

'Johan, oprecht bedankt voor de sigaren. Mocht je na de verkiezingen nog eens met een camera mee willen lopen, dan kun je altijd even bellen met het partijbureau.'

Terwijl ik hem zag wegrijden en hij bij wijze van groet nog op de claxon drukte, dacht ik: even bellen met het partijbureau mijn hol, na de campagne hoeft het natuurlijk niet meer, maar toch wel een aardige vent, die Rutte. Duidelijk iemand met hart voor de publieke zaak, een echte sociaalliberaal, een man met wie ik het op veel vlakken oneens was en zou blijven, maar die ik moeilijk kon betrappen op opportunisme.

Vier jaar later is deze man de baas van ons land geworden. En al heeft hij zich nadrukkelijker op de rechterflank gepositioneerd en al werkt hij samen met respectievelijk de grootste opportunist en de grootste

schreeuwlelijk uit de vaderlandse politieke geschiedenis: het is nog altijd een aimabele, authentieke vent met een goed gevoel voor humor. Iemand die, wanneer PowNews hem vraagt of hij nog geneukt heeft, goedlachs reageert: ‘Ha ha, joh Rutger, daar ga ik het met jou helemaal niet over hebben.’

Een politicus die, zelfs nu hij premier is, twee uur per week les blijft geven op een Haagse vmbo-school, kun je moeilijk betichten van weinig betrokkenheid met de samenleving.

Misschien hebben we het allemaal verkeerd begrepen, is de culturele kaalslag gewoon een grote drukfout in het regeerakkoord. ‘Culturele kaalslag’ is ironisch genoeg een weinig creatieve naam die de kunstwereld zelf heeft bedacht voor de aangekondigde bezuinigingen in de sector. Die heb ik zelf voor het gemak ook maar overgenomen, zodat iedereen weet waar het over gaat. Het is namelijk wel de beste beschrijving van wat er staat te gebeuren. Niet zozeer door het feit dat er bezuinigd gaat worden op kunst, dat lijkt me in tijden van crisis niet meer dan logisch. Het gaat vooral om de disproportionele omvang van de bezuinigingen, het gebrek aan visie dat eraan ten grondslag ligt en vooral om de neerbuigende toon waarmee er over de creatieve sector wordt gesproken.

Ik kan er met mijn hoofd nog steeds niet bij dat deze plannen uit de koker komen van Mark Rutte, ’s lands nieuwe pleitbezorger van het optimisme en de ondernemingszin, die een geïnspireerde maatschappij voor

ogen heeft, die juichte op de dag dat Obama won met een boodschap van hoop en vooruitgang, de man die ik hartstochtelijk zag vertellen over zijn favoriete Nederlandse film, die ik ooit in een blauw jasje op de Overtoom zag lopen na een toneelrepetitie. Die man kan toch onmogelijk de intentie hebben het kunstland-schap om zeep te helpen?

Wij moeten ons allemaal vreselijk vergissen.

Rutte was gek op *Cloaca*. Heeft deze film een miljoenenpubliek bereikt? Nee! Heeft deze film winst gemaakt? Nee. Heeft deze film mensen geraakt en bewogen. Ja!

Zonder al die films, beeltenissen, voorstellingen, concerten zal onze opgewekte, vooruitstrevende premier snel veranderen in een sombere, kleurloze man, die inspiratieloos en afgestompt de Tweede Kamer betreedt. Een minister-president in ademnood die herinnerd zal worden aan zijn uitspraak dat de grote omvang van de kunstbezuinigingen alleen gerechtvaardigd is als ze niet zorgt voor verschraling van het aanbod. Maar dan is het natuurlijk te laat, want het opbouwen van wat nu vernietigd wordt duurt veel langer dan het afbreken ervan. Zover zal de baas van ons land het hopelijk niet laten komen.